

**ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА» (ЧАСТИНА 2)
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ,
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 081 «ПРАВО»
КЕРІВНИК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ – ДОЦ. АНДРІЮК В.В.**

Тема 1. Поняття, сутність та цінність права

Виникнення та історичний розвиток права. Основні причини та умови виникнення права. Звичай, традиції і табу як регулятори поведінки в первісному суспільстві. Трансформація соціальних регуляторів поведінки первісного суспільства в право. Ознаки, що відрізняють норми права від правил поведінки в первісному суспільстві. Основні юридичні джерела формування права у різних народів світу. Шляхи виникнення права. Форми існування права в первісних державах. Теорії (концепції) виникнення права. Причини різноманітності підходів до праворозуміння. Основні теорії права та підходи до праворозуміння. Теорія природного права. Позитивістська теорія права. Нормативізм. Соціологічна теорія права. Психологічна концепція права. Історична школа права. Марксистська теорія права. Інтегративний підхід до праворозуміння. Поняття права. Сутнісні ознаки права. Поняття та основні ознаки сучасного позитивного права. Співвідношення права і закону. Сутність права. Поєднання класового і загальносоціального підходів до визначення сутності права. Регулятивний і ціннісний аспекти права. Цінність права. Соціальне призначення права. Взаємозв'язок і взаємозалежність права і держави. Право і економіка: основні аспекти співвідношення. Співвідношення права і політики. Відносна самостійність сучасного права. Поняття та ознаки функцій права. Класифікація функцій права. Загальносоціальні функції права. Характеристика основних спеціальних (власне юридичних) функцій права. Неосновні власне юридичні функції права. Регулятивна функція права. Охоронна функція права. Поняття та суть принципів права. Класифікація принципів права. Загальні принципи права. Галузеві, міжгалузеві принципи та принципи інститутів права.

Тема 2. Норма права

Поняття, ознаки та класифікація соціальних норм. Правові норми в системі інших соціальних норм. Співвідношення правових норм та інших соціальних норм. Право і звичаєві норми. Норми права та релігійні норми. Взаємозв'язок та взаємодія норм права і норм моралі. Норми права і політичні норми. Норми права і корпоративні норми. Право і технічні норми. Соціально-технічні норми. Поняття та ознаки норми права. Відмінність правових норм від індивідуальних приписів. Структура норми права. Елементи типової норми права: гіпотеза, диспозиція і санкція. Класифікація диспозицій, гіпотез і санкцій. Зовнішнє вираження правових норм. Норма права і нормативний припис. Співвідношення правової норми і статті нормативно-правового акту. Форми (способи) викладу правових норм в статтях нормативно-правового акту: абстрактна і казуїстична; пряма, бланкетна і відсилочна.

Класифікація правових норм. Класифікація типових норм права. Спеціалізовані (нетипові) норми права.

Тема 3. Джерела (форми) права

Поняття джерела (форми) права. Поняття джерела і форми права. Співвідношення форми і джерела права. Класифікація джерел (форм) права. Основні види джерел права в сучасних державах. Правовий звичай: поняття, ознаки, види. Правовий прецедент як джерело (форма) права та сфера його застосування. Нормативно-правовий договір: поняття, ознаки, види. Система джерел (форм) права України.

Тема 4. Нормативно-правовий акт як джерело права

Поняття та ознаки нормативно-правового акту. Юридична сила нормативно-правового акту. Переваги нормативно-правових актів перед іншими джерелами права. Класифікація нормативно-правових актів. Система нормативно-правових актів в Україні.

Закон в системі нормативно-правових актів України. Поняття та ознаки закону. Вища юридична сила закону. Структура закону. Класифікація законів. Конституція – основний закон держави. Особливості конституційних законів.

Поняття та юридична природа підзаконних нормативно-правових актів. Система підзаконних нормативно-правових актів України.

Поняття юридичної дії нормативно-правових актів та необхідність її чіткого визначення. Дія нормативно-правових актів в часі. Загальні правила початку і закінчення дії нормативно-правових актів в часі. Набрання чинності законів України. Порядок набрання чинності підзаконних актів України. Напрям дії нормативно-правових актів в часі (пряма, зворотна і переживаюча дія нормативно-правових актів в часі). Особливості і обмеження зворотної дії нормативно-правових актів в часі. Дія нормативно-правових актів за колом осіб. Особливості дії нормативно-правових актів за колом осіб. Дія нормативно-правових актів в просторі. Основні положення, що визначають дію нормативно-правових актів в просторі. Територіальна дія нормативно-правового акту. Екстериторіальна дія нормативно-правового акту.

Тема 5. Правотворчість. Правотворча техніка

Поняття правотворчості. Підходи до визначення правотворчості. Ознаки правотворчості. Фактори, що впливають на процес правотворчості. Функції правотворчості.

Принципи правотворчості в сучасних демократичних державах. Стадії правотворчості. Види та форми правотворчості. Характеристика основних видів правотворчості. Сутність законотворчості. Стадії законотворчого процесу. Порядок прийняття законів в Україні.

Поняття і функції правотворчої техніки. Структура правотворчої техніки. Прийоми і правила правотворчої техніки. Засоби правотворчої техніки. Юридична термінологія і юридичні конструкції. Логіка, мова і стиль нормативно-правового акту.

Тема 6. Система права

Поняття та характерні риси системи права. Структура системи права. Структурні елементи системи права (галузі, інститути і норми права). Приватне і публічне право. Співвідношення національного та міжнародного права.

Поняття та ознаки галузі права. Критерії розмежування галузей права. Предмет і метод правового регулювання. Класифікація галузей права. Система галузей права України. Загальна характеристика основних галузей права України. Поняття та ознаки інституту права. Класифікація інститутів права.

Тема 7. Система законодавства. Систематизація нормативно-правових актів

Поняття законодавства. Поняття і ознаки системи законодавства. Критерії побудови системи законодавства. Структура системи законодавства. Галузі та інститути законодавства. Співвідношення системи права і системи законодавства. Основні тенденції розвитку системи законодавства України.

Поняття і мета систематизації нормативно-правових актів. Форми систематизації нормативно-правових актів. Інкорпорація законодавства: поняття, особливості, різновиди. Кодифікація законодавства: поняття, особливості, різновиди. Консолідація законодавства. Облік нормативно-правових актів.

Тема 8. Правовідносини

Правовідносини як особливий вид суспільних відносин. Поняття, ознаки та суть правовідносин. Передумови (підстави) виникнення і динаміки правовідносин. Класифікація правовідносин.

Склад (структура) правовідносин. Суб'єкти правовідносин: поняття, ознаки, види. Правосуб'єктність як юридична властивість суб'єктів правовідносин. Структура правосуб'єктності. Правосуб'єктність фізичних осіб. Правосуб'єктність юридичних осіб. Компетенція державного органу як вираз його спеціальної правосуб'єктності. Об'єкти правовідносин: поняття, ознаки, види. Зміст правовідносин. Юридичний зміст правовідносин. Суб'єктивне право: поняття, зміст, структура. Юридичний обов'язок: поняття, зміст, структура.

Поняття та характерні риси юридичних фактів. Спеціальні юридичні вимоги до юридичних фактів. Функції та значення юридичних фактів. Класифікація юридичних фактів. Складні юридичні факти і фактичні (юридичні) склади.

Тема 9. Тлумачення правових норм

Поняття, мета та значення тлумачення правових норм. Необхідність тлумачення правових норм. Функції тлумачення правових норм. Структура інтерпретаційно-правової діяльності.

Види тлумачення правових норм. Види тлумачення норм права за суб'єктами. Поняття, зміст та види офіційного тлумачення правових норм. Неофіційне тлумачення правових норм: поняття, різновиди. Види тлумачення правових норм за обсягом.

Способи (прийоми) тлумачення правових норм. Філологічний (граматичний, мовний) спосіб тлумачення правових норм: суть, основні правила. Поняття, зміст та основні правила логічного способу тлумачення правових норм. Системний, телеологічний (цільовий), історичний, функціональний та інші способи тлумачення правових норм.

Акти тлумачення правових норм (інтерпретаційно-правові акти): поняття, види. Поняття та ознаки інтерпретаційно-правових актів. Класифікація інтерпретаційно-правових актів.

Тема 10. Реалізація правових норм. Застосування правових норм

Поняття, зміст, форми та ефективність дії права. Поняття та значення реалізації правових норм. Основні форми реалізації правових норм. Прості (безпосередні) форми реалізації правових норм. Види реалізації правових норм.

Поняття, сутність та значення застосування правових норм. Підстави (необхідність) застосування правових норм. Принципи застосування правових норм. Вимоги правильного застосування правових норм.

Стадії застосування правових норм.

Поняття і ознаки акту застосування правових норм. Відмінність правозастосовчих актів від нормативно-правових та інтерпретаційно-правових актів. Класифікація актів застосування правових норм.

Прогалини в праві та способи їх усунення і подолання. Аналогія права та аналогія закону як способи подолання прогалин в праві. Субсидіарне застосування норм права. Юридичні колізії та способи їх подолання. Поняття та види юридичних колізій. Шляхи вирішення юридичних колізій і спорів.

Тема 11. Правова поведінка. Правопорушення і юридична відповідальність

Поняття, ознаки та види правової поведінки. Поняття та ознаки правомірної поведінки. Склад і види правомірної поведінки. Поняття, ознаки та види неправомірної поведінки. Об'єктивно протиправні діяння і зловживання правом.

Поняття та ознаки правопорушення. Види правопорушень. Причини та умови правопорушень і шляхи їх подолання.

Поняття та елементи складу правопорушення. Суб'єкт правопорушення. Об'єкт правопорушення. Об'єктивна сторона правопорушення. Суб'єктивна сторона правопорушення.

Місце юридичної відповідальності в системі соціальної відповідальності. Поняття, сутність та природа юридичної відповідальності. Юридична відповідальність і державний примус. Мета, функції та принципи юридичної відповідальності. Підстави та стадії застосування юридичної відповідальності. Реалізація юридичної відповідальності. Підстави виключення, обмеження і звільнення від юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності.

Тема 12. Правосвідомість і правова культура

Поняття правосвідомості. Структура правосвідомості. Функції правосвідомості. Роль правосвідомості в процесі правотворчості і реалізації права. Види і типи правосвідомості. Взаємозв'язок права і правосвідомості.

Поняття і зміст правової культури. Функції правової культури. Види правової культури. Правова культура особи. Особливості професійної правової культури. Поняття, зміст та структура правової культури суспільства. Основні шляхи формування правової культури суспільства.

Деформації правосвідомості. Класифікація деформацій правосвідомості. Правовий нігілізм: поняття, джерела, причини форми прояву і шляхи подолання. Поняття, мета та завдання правового виховання. Принципи та функції правового виховання. Засоби, способи, методи та форми правового виховання. Правова освіта і правова пропаганда. Правовий всеобуч.

Тема 13. Законність і правопорядок

Поняття, характерні риси та функції законності. Основні принципи законності. Вимоги законності. Гарантії законності.

Поняття та характерні риси правопорядку. Зміст і форма правопорядку. Структура правопорядку. Функції правопорядку. Принципи правопорядку. Співвідношення права, законності і правопорядку. Правопорядок і громадський порядок.

Основні шляхи зміцнення законності і правопорядку. Забезпечення та охорона законності і правопорядку. Конституційна законність і конституційне правосуддя.

Поняття, суть і види державної дисципліни.

Тема 14. Правова система. Основні типи правових систем сучасності

Поняття, структура та функції правової системи. Типологія правових систем світу: поняття, критерії. Поняття типу (сім'ї) правової системи.

Основні типи правових систем сучасності. Романо-германський тип правової системи. Романська правова група. Правова система Франції. Германська правова група. Правова система Німеччини. Англо-американський тип правової системи. Правова система Англії. Правова система США. Інші правові системи англо-американського типу. Змішаний тип правової системи. Північноєвропейська (скандинавська) група правових систем. Латиноамериканська група правових систем. Релігійно-звичаєвий тип правової системи. Мусульманське право. Індуське право. Далекосхідне право. Китайське право. Японське право. Звичаєве право Африки і Мадагаскару. Соціалістична правова система. Історичні і соціально-культурні витоки української правової системи. Становлення і розвиток правової системи України. Характерні риси сучасної правової системи України та її зв'язок з правовими системами світу.

Тема 15. Юридична діяльність. Юридична практика. Юридичний процес

Поняття, ознаки та об'єкти юридичної діяльності. Елементи юридичної діяльності.

Поняття та функції юридичної практики. Структура юридичної практики. Види юридичної практики.

Шляхи вдосконалення юридичної діяльності та юридичної практики.

Поняття, ознаки та суть юридичного процесу. Види юридичного процесу. Стадії юридичного процесу. Принципи юридичного процесу.

Тема 16. Юридична техніка

Загальна характеристика юридичної техніки. Поняття та значення юридичної техніки. Засоби юридичної техніки. Види юридичної техніки. Правотворча техніка. Техніка

систематизації нормативно-правових актів. Техніка інтерпретаційно-правової діяльності.
Правозастосовча техніка.

Тема 17. Правове регулювання. Механізм правового регулювання

Поняття та ознаки правового регулювання. Правовий вплив та правове регулювання: поняття і співвідношення. Предмет правового регулювання. Сфера, основні напрямки і межі правового регулювання.

Засоби правового регулювання: поняття і види. Правові стимули та обмеження в праві як інформаційно-психологічні засоби правового регулювання. Способи правового регулювання. Методи правового регулювання. Типи і види правового регулювання.

Нормативне та індивідуальне правове регулювання.

Поняття та характерні риси механізму правового регулювання. Структура механізму правового регулювання. Стадії механізму правового регулювання. Ефективність механізму правового регулювання.